

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА
ЕТНОПЕДАГОГІЧНІЙ ОСНОВІ**

У статті розкрито сутність етнолінгвістичних засад вивчення сучасної української мови майбутніми вчителями початкових класів. Висвітлено досвід використання етнокультурного матеріалу як складової формування комунікативних умінь і навичок студентів на заняттях із сучасної української мови.

Ключові слова: *етнолінгвістичні засади, етнокультура, етнокомунікативні уміння і навички, текст, вивчення української мови.*

The article is devoted to the significance of the ethnolinguistic principles the modern Ukrainian language by future teachers of the primary school. The experience is explained the usage of the ethnocultural material as a component the formation of communicative student's skills at the Ukrainian lessons.

Key words: *ethnolinguistic principles, ethnoculture, ethnocommunicative skills, text, learning Ukrainian language.*

Постановка наукової проблеми. Радикальні зміни в культурному житті світових держав і процеси інтеграції підвищують вимоги до фундаментальних знань майбутнього фахівця [5]. Глобалізаційні впливи позначаються й на стані філологічної освіти: низький рівень грамотності, мовленнєвої культури, культури спілкування, спрощення духовних потреб молоді свідчать про необхідність використання нових підходів до системи підготовки майбутніх учителів початкових класів, підтверджуючи актуальність проблеми формування культуромовної особистості викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях найчастіше розглядаються питання етнопедагогічної основи навчання рідної мови (Н.Бабич, Т.Донченко, С.Єрмоленко, В.Кононенко, Л.Мацько, М.Пентилюк, Т.Симоненко, О.Смолінська, М.Стельмахович), дослідження мови як передумови суспільної свідомості (Н. Іванова-Георгієвська, А.Р.

Лурія, Н. Мечковська), формування естетики мовлення засобами народної дидактики (Н.Бабич, О.Семенов, М.Стельмахович, О.Хорошковська), вплив етнопсихологічних чинників на формування мовної особистості (О.Вишневський, С.Єрмоленко, І.Зимня, Ю.Караулов, О.Леонт'єв, О.Потебня, Ю.Сорокін, В.Тоїдіс, В.Янів).

Відтак, одним із головних чинників професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів має стати етнопедагогічний напрям, що дає можливість через етнокультуру відтворювати світогляд народу, особливості його історії, культури, характеру, мовної картини світу, глибше усвідомити етнолінгвістичну картину світу в зіставленні з національно-мовною картиною світу інших народів, сприятиме підготовці фахівця з широким філологічним кругозором, формуванню його етнолінгвістичної культури [3].

Постановка завдання. Враховуючи актуальність проблеми, ми поставили за мету визначити та охарактеризувати найперспективніші шляхи реалізації етнопедагогічного принципу навчання української мови у вищій школі, яка у межах запропонованої статі конкретизується завданням укласти систему етнокомунікативних завдань для студентів як засобу реалізації соціокультурної змістової лінії [2].

Виклад основного матеріалу. Формування етнокомунікативних умінь і навичок є двостороннім взаємозалежним процесом навчання і виховання студентів, який передбачає розвиток мовної особистості засобами рідної мови та вироблення національного колориту їх мовлення [6, с.2]. За етнопедагогічного підходу студенти оволодівають національно орієнтованими мовними одиницями, у тому числі й етномовним етикетом, формують уміння активного використання їх у власному мовленні відповідно до ситуації спілкування. З іншого боку, через засоби етнопедагогіки формується духовність, моральні та естетичні цінності, особистісні риси характеру громадянина України.

Таким чином, основними напрямками навчання української мови на засадах етнопедагогіки були визначені такі:

1) діяльність щодо оволодіння студентами національно-культурним компонентом мови (сукупністю національно орієнтованих мовних одиниць), глибокими етнознаннями та формування на цій основі етнокомунікативних умінь і навичок студентів, національного колориту їх мовлення [1];

2) виховання національних почуттів, особистісних рис характеру, ментальності українця в процесі набуття етнокультурної компетентності.

Робота щодо формування етнокомунікативних умінь і навичок студентів має місце у вивченні всіх розділів вузівського курсу мови.

Зміст роботи з урахуванням етнопедагогічних засад передбачає поступове засвоєння студентами понять «рідна мова», «рідний народ», «рідна культура», «національні цінності», «національно-мовна картина світу», опрацювання національно-культурних текстів етнопедагогічного змісту різних типів і стилів мовлення, виявлення в них оцінних характеристик національно орієнтованих мовних одиниць, визначення їх стилістичного навантаження, засвоєння етноетикету спілкування, цілеспрямоване введення національно орієнтованих одиниць у власне мовлення, а також формування вмінь створювати національно-культурні тексти на основі здобутих знань із народної педагогіки [1, с.9].

Обов'язковим елементом змісту роботи на засадах етнопедагогіки є етика спілкування. Тексти-взірці, що використовуються на заняттях, мають містити інформацію етнопедагогічного змісту про традиційні, узвичаєні в українському народі правила комунікативної поведінки [4, с.145].

Формування етнокомунікативних умінь і навичок студентів має супроводжуватися вихованням особистісних рис характеру та національних почуттів студентів. Етнопедагогічні засади навчання мови забезпечують формування почуття приналежності, ідентичності, любові до Батьківщини, рідного краю, отчого дому, поваги до історичного минулого України, шани до батьків і старших людей, бережного ставлення до рідної мови та рідної природи тощо [6]. Серед особистісних рис характеру, що мають виховувати в собі студенти, такі: патріотизм, увічливість, гречність, чемність,

доброзичливість, милосердя, потяг до знань, працелюбність, романтизм, гостинність, гумор, щедрість, милосердя, естетизм та інші [3, с.2].

Послідовній і безперервній роботі у формуванні етнокомунікативних умінь і навичок студентів має сприяти розроблена система вправ, яку можна поділити на два типи: навчально-комунікативні і власне комунікативні.

Навчально-комунікативні вправи забезпечують запам'ятовування студентами національно орієнтованих засобів рідної мови та засвоєння їх нормативного використання в різних типах і стилях мовлення. Серед навчально-комунікативних вправ ми виділили два види. Перший вид – навчально-мовні, спрямовані на оволодіння студентами національно орієнтованими мовними одиницями. Наприклад: відшукати в текстах власне українські слова, пояснити значення діалектизмів, замінити їх літературними відповідниками, пояснити авторське вживання їх у тексті; дібрати лексичні (або граматичні) синоніми; з'ясувати стилістичне навантаження слів із зменшено-пестливими суфіксами; здійснити аналіз тексту з погляду вживання специфічних для української мови граматичних засобів; дібрати тематичний словничок; побудувати нові мовні одиниці (слова, словосполучення, речення) на основі поданих; пояснити і запам'ятати висловлювання відомих українських діячів про цінності українського народу.

До навчально-комунікативних вправ ми віднесли також репродуктивні вправи (другий вид), що вимагали від студентів спостереження за функціонуванням національно орієнтованих мовних елементів у текстах-зразках етнопедагогічного змісту та відтворення пропонованих текстів. Наприклад: відтворити текст за поданими ключовими словами; відтворити текст за планом; відтворити текст за ролями; усно переказати близько до тексту; стисло передати зміст прочитаного та ін. Дидактичним матеріалом слугували тексти етнопедагогічного змісту.

Вправи першого типу були підґрунтям для виконання власне комунікативних вправ, які забезпечували складання висловлювань на теми

етнопедагогічного змісту в усній та писемній формі різних типів і стилів. Власне комунікативні вправи ми поділили на види: репродуктивно-творчого і творчого характеру.

Виконання вправ другого типу зумовлювало формування комунікативних умінь і навичок в процесі відтворення поданих зразків з елементами творчості, редагування чужих та конструювання власних висловлювань на пропоновану тему етнопедагогічного змісту, моделювання ситуацій спілкування.

Основою репродуктивно-творчих вправ є відтворення пропонованих текстів етнопедагогічного змісту з елементами творчості. У процесі відтворення монологічного чи діалогічного тексту студенти використовували у власному мовленні ті засоби мови, що передбачені первинним текстом, а також послуговувалися мовними одиницями із власного запасу, розвивали і доповнювали основну думку тексту, висловлюючи особисту позицію. Серед цих вправ можна назвати такі: дати заголовок тексту; скласти план; відтворити текст і продовжити його, виражаючи власну позицію до сказаного; розширити основну частину; написати кінцівку; зробити письмові висновки за прочитаним чи почутим; увести опис зовнішності персонажа.

Вправи творчого характеру сприяли формуванню вмінь складати власні висловлювання за поданою темою етнопедагогічного змісту та редагувати власні й чужі висловлювання, наприклад: скласти текст (казку, легенду, жарт) за поданим початком; написати монологічне висловлювання на морально-етичну тему на основі словничка; створити діалог на пропоновану тему за мовленнєвою ситуацією; відредагувати текст, виключаючи нелітературні елементи, збагачуючи його власне українськими словами та фразеологізмам; описати предмет народного мистецтва, послуговуючись поданими прикметниками; скласти твір-мініатюру за прислів'ям чи приказкою; створити національно-культурні тексти за словами-персоналіями.

Відмітимо, що тексти-взірці етнопедагогічного змісту пропонованих нами вправ були базою для створення студентами власних висловлювань.

Студенти вчилися висловлюватися на теми, пов'язані зі збереженням цінностей українського народу, при цьому вони свідомо здійснювали відбір національно орієнтованих мовних одиниць, збагачували своє мовлення образними висловлюваннями, дотримувалися норм етноетикету спілкування.

Висновки. Формування комунікативних умінь і навичок на етнопедагогічній основі було спрямоване на оволодіння національно-культурним компонентом рідної мови, збагачення словникового запасу студентів національно орієнтованими мовними одиницями, а також отримання етнознань про ціннісні орієнтири, культурну традиційну основу українського народу з подальшою метою створення власних національно-культурних текстів етнопедагогічного спрямування та їх редагування.

1. Єрмоленко С. Національна свідомість і виховання української мовної особистості / С.Єрмоленко // Урок української. – 2001. – №11-12. – С.9-10.

2. Ковальчук Л.В. Інтерактивні прийоми у практиці вчителя-словесника / Л.В.Ковальчук // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2012. -№34. – С.34-37.

3. Мацько Л. Формування національно-мовної особистості / Л.Мацько // Педагогічна газета. – 2000. – №2. – С.2.

4. Мединська Н.М. Дидактичний матеріал як засіб збагачення граматичного ладу мовлення майбутнього вчителя-словесника / Н.М.Мединська // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів: зб. наук, праць. - Рівне: РЕГІ, 2006. - С 143-149.

5. Отрошко Т.В. Професійна компетентність педагога – ефективна відповідь на проблемну ситуацію в освіті / Т. Отрошко // Гуманітарні науки. – 2012. - №2. – С.10-14.

6. Семенов О. Етнолінгводидактична культура вчителя-словесника: навчально-методичний посібник / О.Семенов. – Київ-Глухів: РВВ ГДПУ, 2003. – 108с.